

Tekst iz kataloga: Goran Bertok, 999
Umetnostna galerija Maribor, IC Pohorje, 1999

Goran Bertok je avtor z izjemno razpoznavnim opusom. Že od prve predstavitve leta 1990 v Škucu so prvine njegovega ustvarjanja konstantne. Njegovo delo temelji na črno-beli fotografiji ateljejskega značaja. Bistveno jo določajo motiv, ki je v slovenskem prostoru edinstven, njegova programsko- konceptualna postavitev in čistost posnetka. Gre za obsesijo s človeškim telesom, pogosto je to akt ali delno razgaljeno telo, ki je za avtorja najboljši medij za posredovanje napetosti, zaostritve, bolečine... Rdeča nit se zdi nasilje nad telesom, ki pa ga v serijah avtor obravnava različno, včasih čisto formalno, v zadnjem času pa tudi vsebinsko.

Že za najstarejša dela je značilna izrazita čistost posnetka, belo telo je postavljeno pred črno neopredeljivo ozadje. Tako kot ni namen, da vemo, kje, tudi natančneje ne izvemo, kaj se dogaja, a v statičnih, "zaigranih" in nenavadnih pozah imamo venomer občutek, da se dogaja nekaj več, kot le to, kar vidimo. Povsem jasno pa razbiramo, da je dialog med telesom in neobičajnimi predmeti, ki so mu vedno "pridani", boleč. "Predmeti prisile" s svojo obliko napetost, ki se iz pričujočega dialoga vedno poraja, še dodatno stopnjujejo: v enem primeru s poudarjeno diagonalo, v drugem pa na primer z obliko bivoljih rogov z ošiljenimi konicami... Vse skupaj ima značilnost neobičajnega tihožitja - umetnik postavi predse, kar mu je pač všeč in ga privlači.

Dela, ki so nastala leto kasneje, so posneta v opuščeni elektrarni v Ljubljani in so izjema v avtorjevem opusu, saj je ambient mogoče definirati. A zdi se, da se je prostor zdel avtorju zanimiv le, ker mu je ponudil obilico "naprav", na katere je mogoče telo vpeti, vkleniti, obesiti, ga soočiti s kovino, strojem. Tudi tukaj je prisila nad telesom način za ustvarjanje predvsem estetskega učinka, a v najnovejšem opusu se pojavijo tudi prve sadomazohistične konotacije: ob imenovanih napravah še maske in poze teles, ki postanejo osrednje področje avtorjevega ustvarjanja. /foto2/

Nasilje je avtor v prejšnjih delih obravnaval izključno s svojimi inscenacijami, a sedaj ob teh uvaja tudi realizem: kot sam pogosto poudarja, imamo pred seboj resničen par in resnično nasilje. Ker je nasilje v tem primeru prostovoljno, se je, kolikor se pač da, izognil moralnemu vprašanju, ki se ob nasilju postavlja. Izničil je pomen sodbe storilcu in sočustvovanja s trpečim. Vse od leta 1995 mu to okrilje ponuja obilico motivov, ki jih, združene v serije, še vsebinsko nadgrajuje. V seriji Rad bi vam povedal zgodbo iz leta 1997 opazujemo moško pripoved o lastni podobi: on je tisti, ki "trpi", ki nam kaže rane, ki poljublja škorenj, ki ima v kožo vrezane in vžgane besede... Leto dni kasneje pa se v seriji Od nje do večnosti pogosteje pojavlja tudi ženska. Zdi se, da Bertoka fascinira njun izjemno zapleteni odnos, a to je le avtorjev leitmotiv, tisto, kar zremo mi, je estetizirana podoba, prežeta z dogajanjem pred fotografskim posnetkom in po njem, a za naše oči prirejena v brezčasno sliko. Bertok namreč njuno početje ustavlja, vodi, usmerja, oblikuje... Ob tem pa se oblikuje tudi bistvena značilnost teh serij - nenavadno razmerje med insceniranim in realnim. Če opazujemo "klasične predstavitve sadomazohizma",

lahko tudi ugotavljamo, da je avtor odstranil mnoge kičaste in tipske elemente. Še vedno pa je v mejah razpoznavnosti, saj klasifikacija za sadomazohizem številnim posamičnim fotografijam daje ključno kodo za branje.

Med početjem para se kažejo še "posamezniki", različice začetnih del. A pet let kasneje je podoba drugačna. V les vključeno moško telo je nemočno v svoji želji. On ni lep, ne vzvišen, je ujetnik svoje sle. Ujetnikov je več in ko jih pogledamo kot posamezne like, ugotavljamo, da se še bolj odmikajo sadomazohistični tipizaciji in postajajo izvirne kreacije. Maska npr., ki je v prej imenovanih serijah najbližja pristnemu sadomazohističnemu rekvizitu in je v stari elektrarni ročno izdelan potencialni "modni dodatek" kreatorke Eme Kugler, je na tej fotografiji čez glavo pove-znjen kup verig. A maska ob estetskem užitku ponuja tukaj tudi psihološko noto. To je redek primer, kjer telesa dobijo še svoje "obrazе". Maska tokrat ne zakriva, temveč odkriva.

Ob nekaterih fotografijah ne bi mogli biti prepričani, da je nasilje nastalo zaradi želje lastnika telesa. Ob "posameznikih" so takšne predvsem fotografije detajlov telesa, ki se pojavljajo v vsem avtorjevem opusu. A bolj so izpostavljene od serije Rad bi vam povedal zgodbo, kjer se prične odkrivati tudi tako šokantne posledice nasilja: bičana, prebodena, zarezana in žigosana koža... V seriji Omen iz leta 1998 pa začnejo fotografije o nedvomno prostovoljnem nasilju govoriti same. Pred nami si nekdo s trnki hladnokrvno prebada kožo in jo napenja kot jadro. Kaže nam, kaj lahko koža prenese, kaže njeno krvavost in raztegljivost... Ker je ponovno vse skrajno estetizirano, lahko v podobah, oblikah in strukturi celo uživamo.

Tomislav Vignjević v delih ob razstavi Omen razpoznavna elemente obrednosti in darovanja ter išče sorodne primere v zgodovini religij, kjer je samotrpinčenje imelo smisel in vsebino. Mogoče pa je to besedilo avtorja vzpodbudilo k novemu raziskovanju. V najnovejših delih (reprodukcije v katalogu) opazimo, da se spogleduje s krščanstvom - razpoznamo Kristusovo podobo. A tudi z drugimi ideologijami, saj bi mogoče v delih lahko prepoznali tudi fotografijo iz leta 1929, na kateri kitajskega revolucionarnega ujetnika kruto mučijo privrženci cesarstva. Obe podobi predstavljata obliko najhujšega nasilja, ki je izvršeno proti volji mučencev, seveda. Z njima je avtor naredil popoln preobrat v svojem delu, vprašanje, ki se ga je doslej na vso moč izogibal, sedaj plane na dan - preizprašati moramo podobo tistega, ki nasilje počne.

Osrednja dela avtorjevega opusa, kot smo videli, temeljijo prav na izogibanju tega spraševanja. Takšna drža omogoča formalno obravnavo nasilja. A upravičen je dvom, koliko je to sploh mogoče. Najbolje se tega zaveda avtor, a preizprašati podobo tistega, ki nasilje počne znotraj sadomazohističnega razmerja, ki je skrajno intimno, lokalno in zelo daleč od tega, da bi bilo obče razberljivo, je bilo nemogoče - nasprotno od Kristusovega, ki je ekstrovertirano in obče jasno opredeljeno. Čeprav smo sprejeli vzrok, zakaj je Bertok izbral skupino, kjer je nasilje "dovoljeno", in mogoče tudi razbrali, zakaj jo opušča, je tudi evidentno, da se hkrati ves čas in v svojo zabavo giblje po področju, za katero je znano, da pogosto vzbuja škandale - s tem, da so prve tematike ponavadi bolj tolerirane od tistih z versko-ideološkimi konotacijami.

A v najnovejših delih (reprodukcije v katalogu) Bertok ponuja tudi povsem drugačno vsebino - lahko smo v polju, ki je povsem nedefinirano in brezimno. Pred nami je skrajno shujšano telo, ki kaže svoje praznine. Na drugi strani pa mejo oblikuje obilno, do skrajnosti polno telo. Mogoče avtor o istem govori tudi s tekočino, ki jo lahko iz telesa iztisnemo ali jo v telo vlijemo.

A Bertok stopi še za nekaj korakov naprej: osvetlitev prispeva k izraziti dramatičnosti in ekspresivnosti, sence modificirajo telo. Telesa ne razpoznamo več. Pred nami se rojevajo nove lise in grozeče mase, domišljiji je v neznanem odprta prosta pot..

Breda Kolar Sluga